

Otelie Livik

Samarbeid mellom biologiske foreldre og fosterforeldre til barnets beste

Cooperation between biological parents and foster parents for the best interests of the child

Bacheloroppgave i Barnevern

Veileder: Nadine Hvesser Lien

Mai 2022

Otelie Livik

Samarbeid mellom biologiske foreldre og fosterforeldre til barnets beste

Cooperation between biological parents and foster
parents for the best interests of the child

Bacheloroppgave i Barnevern
Veileder: Nadine Hvesser Lien
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Den norske barnevernspraksisen er under endring som følge av pågående lovendringer, ny barnevernreform og EMD-dommene i Strasbourg. Endringene fører blant annet til økende krav til samvær og fokus på tilbakeføring i fosterhjemssaker. På bakgrunn at dette anses et godt samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre å være viktig for å få til gode samvær og for å kunne opprettholde familiebandet. Bacheloroppgaven bygger derfor på følgende problemstilling:

«Hva må til for å oppnå et godt samarbeid mellom biologiske foreldre og fosterforeldre ved en fosterhjemsplassing, og hva kan gjøre samarbeidet utfordrende?»

Med denne problemsstillingen som utgangspunkt har jeg med metoden litteraturstudie, drøftet hvordan et systemteoretisk perspektiv kan være hensiktsmessig i samarbeidet mellom foreldre og fosterforeldre, samt hvordan relasjonen mellom dem bør være for et best mulig samarbeid. Hva som er et godt samarbeid må ses i sammenheng med barnets beste, slik at barnets utvikling på best mulig måte kan ivaretas. Utøvelsen av et godt samarbeid kan være enkelt i teorien, men ikke like lett i praksis. Derfor har jeg drøftet hvordan fosterforeldrenes sammensatte rolle, og foreldrenes forutsetninger for samarbeid kan påvirke samarbeidet på en negativ måte. I lys av problemene som kan oppstå har jeg til slutt drøftet hva barneverntjenesten kan gjøre for å tilrettelegge for et godt samarbeid.

Abstract

The Norwegian child welfare practice is changing as a result of ongoing legislative changes, a new child welfare reform and the European Court of Human Rights rulings in Strasbourg. The changes lead, among other things, to increasing demands for visitation and a focus on reunification in foster care cases. Based on this, a good collaboration between parents and foster parents is considered important in order to achieve good visitation and to be able to maintain the family relationship. The bachelor thesis is therefore based on the following issue:

«What does it take to achieve good collaboration between biological parents and foster parents in a foster home placement, and what can make the collaboration challenging?»

With this problem as a starting point, I have with the method literature study, discussed how a systems theory perspective may be appropriate in the cooperation between parents and foster parents, and how the relationship between them should be for the best possible cooperation. Good cooperation must be seen in the context of the child's best interest, so that the child's development can be taken care of in the best possible way. Practicing good cooperation can be simple in theory, but not as easy in practice. Therefore, I have discussed how the foster parents' complex role, and the parents' preconditions for cooperation in a negative way. In light of the problems that may arise, I have finally discussed what the child welfare service can do to facilitate a good collaboration.

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	1
1.1 PROBLEMSTILLINGENS AVGRENSNING OG BEGREPSAVKLARING	2
2.0 METODE	3
2.1 SØKEMETODE OG KILDEKRITIKK	3
3.0 TEORI	4
3.1 BARNEVERNTJENESTENS MANDAT	4
3.1.1 <i>Krav til veiledning, oppfølging & samvær</i>	6
3.2 FOSTERHEJM	7
3.2.1 <i>Hva kjennetegner et godt fosterhjem?</i>	8
3.3 SAMARBEID	9
3.3.1 <i>Et systemteoretisk perspektiv på samarbeid</i>	10
3.3.2 <i>«Treleddet relasjon»</i>	11
3.4 VIKTIGHETEN AV SAMARBEID MELLOM FORELDRE OG FOSTERFORELDRE	12
4.0 DRØFTING	13
4.1 HVORDAN OPPNÅ ET GODT SAMARBEID: ET SYSTEMTEORETISK PERSPEKTIV PÅ SAMARBEID VED EN FOSTERHEJMSPLASSERING 13	
4.1.1 <i>Symmetrisk eller komplementær relasjon for et godt samarbeid?</i>	15
4.1.2 <i>Et godt samarbeid til barnets beste</i>	16
4.2 BARRIERER FOR SAMARBEID	17
4.3 HVORDAN KAN BARNEVERNTJENESTEN TILRETTELEGGE FOR ET GODT SAMARBEID MELLOM FORELDRE OG FOSTERFORELDRE? .	19
5.0 AVSLUTNING	21
6.0 LITTERATURLISTE	23

1.0 Innledning

Den norske barnevernspraksisen er under endring med pågående lovendringer og prosesser, som blant annet påvirker arbeidet i den kommunale barneverntjenesten (KS, 2021). Fra 1.januar i år trådte barnevernsreformen i kraft. Reformen fører til at kommunene får mer ansvar på barnevernsområdet, både økonomisk og i arbeidet med forebygging og tidlig innsats. Målet er at barnevernet skal bidra til at barn og familier får den hjelpen de trenger på et tidligere tidspunkt. Med barnevernsreformen følger også et økt ansvar for fosterhjem, i form av ansvar for oppfølging og veiledning, og fullt finansieringsansvar (Barne-, ungdom- og familiedirektoratet [Bufdir], u.å-a; Bufdir, u.å.-b).

I løpet av de siste årene har Norge gjentatte ganger blitt dømt av Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) for brudd på EMK artikkel 8. retten til familieliv (Den europeiske menneskerettskonvensjonen, 1950, artikkel 8). Per 1. desember 2021 er Norge felt i 14 av totalt 43 saker, der avgjørelsene i hovedsak gjelder spørsmål om samvær etter omsorgsovertakelse og tvangsadopsjon. I dommene pekes det særlig på at myndighetenes plikt til å arbeide med gjenforening av barn og foreldre etter omsorgsovertakelse har vært for dårlig (Norges institusjon for menneskerettigheter, 2021). Et av hovedgrepene i forslaget til ny barnevernlov, som trer i kraft i 2023, er at samværsreglene endres i tråd med føringene fra EMD og Høyesterett. De nye samværsreglene vil blant annet tydeliggjøre målet om gjenforening etter omsorgsovertakelse (Barne- og familiedepartementet, 2021b).

Per 31.desember 2020 var 10 169 barn plassert i fosterhjem av barnevernet i Norge. Hvorav 6602 var plassert i fosterhjem utenom familie og nære nettverk (Statistisk sentralbyrå, u.å.). I hver sak sitter det igjen foreldre og fosterforeldre som bør få til et godt samarbeid for barnets beste (Bunkholdt, 2017). Fosterhjemsforeningen har laget et «brobyggerprogram» som har til hensikt å skape utviklingsstøtte for fosterbarna, gjennom barnets foreldre, fosterforeldre og kontaktperson i barnevernet (Norsk fosterhjemsforening, u.å.). Gjennom programmet vil de tre partene få støtte til å samarbeide på en best mulig måte gjennom verktøy som er utviklet. Programmet fokuserer på at foreldre, fosterforeldre og kontaktperson i barnevernet har hver sin viktige rolle i fosterbarnets liv - foreldre har foreldreansvaret, fosterforeldre har ansvar for den daglige omsorgen, mens barnevernet har ansvar for å ta de store avgjørelsene. Derfor er det viktig at alle parter kan samarbeide til det beste for barnet

(Norsk fosterhjemsforening, u.å.). «Vi bruker å si at vi har barn sammen» (avsnitt 7), sier mor og fostermor som er «brobyggere» for brobyggerprogrammet (Flatset, 2017).

For den barnevernsfaglige praksisen får barnevernreformen, EMD-dommene og de pågående lovendringene stor betydning for barneverntjenestens arbeid med fosterhjem. Med et økende krav til samvær og fokus på tilbakeføring blir også samarbeidet mellom foreldre og fosterforeldre enda viktigere for å få til gode samvær for barnet og for å kunne opprettholde familiebåndet (Bufdir, u.å-a; Bufdir, u.å.-b). Problemstillingen jeg skal ta for meg er:

Hva må til for å få til et godt samarbeid mellom biologiske foreldre og fosterforeldre i en fosterhjemsplassing, og hva er det som kan gjøre samarbeidet vanskelig?

1.1 Problemstillingens avgrensning og begrepsavklaring

Jeg har valgt å avgrense problemstillingen til at plassering i fosterhjem omhandler «frivillig plassering», jf. bvl. §4-4 (6) og «omsorgsplassering», jf. bvl. §4-12 (Barnevernloven, 1992, §4-4; Barnevernloven, 1992, §4-12). Oppgaven tar derfor ikke utgangspunkt i «akuttplassing», jf. bvl. §4-6 (2) (Barnevernloven, 1992, §4-6). Plassering som hjelpetiltak benevnes ofte som «frivillig plassering», i motsetning til omsorgsovertakelse som benevnes som en «omsorgsplassering». Likevel følger det av bvl. §4-4 (6)(2) at hvis barneverntjenesten forutsetter at det blir en langvarig plassering bør det fattes vedtak om bvl. §4-12, uansett om foreldrene har gått med på det eller ikke (Barnevernloven, 1992, §4-4; Barnevernloven, 1992, §4-12). Det vil si at en «omsorgsplassering» kan i utgangspunktet ha vært frivillig. Hvis det foreligger en sterk anbefaling fra barnevernet sin side, er det heller ikke slik at en «frivillig plassering» nødvendigvis ikke er frivillig. Derfor har jeg valgt å ikke avgrense problemstillingen til å skille mellom plassering etter bvl. §4-4 (6) og §4-12, og kommer derfor i hovedsak til å bruke begrepet «fosterhjemsplassing» om begge plasseringene (Barnevernloven, 1992, §4-4; Barnevernloven, 1992, §4-12).

I fosterhjemsarbeidet skilles det også mellom ulike typer fosterhjem. I denne oppgaven har jeg valgt å ekskludere plassering i slektsfosterhjem, fordi at slektsfosterforeldre i de fleste tilfeller naturligvis har kjennskap til hverandre fra før av, noe som «ordinære fosterhjem» i utgangspunktet ikke har (Bunkholdt, 2017). Jeg har også valgt å ekskludere behandlingsfosterhjem, som er fosterforeldre med spesiell kompetanse for å ivareta barn med

særlige store omsorgsbehov, fordi at de har andre kvaliteter enn det som ligger i de generelle forutsetningene for å være et «ordinært fosterhjem» (Bunkholdt, 2017). I denne oppgaven brukes altså begrepene «fosterhjem» og «fosterforeldre» om et «ordinært fosterhjem».

2.0 Metode

Bacheloroppgavens krav til metode er litteraturstudie. Litteraturstudie innebærer å belyse problemstillingen ved hjelp av eksisterende og relevant litteratur som er funnet gjennom strukturerte litteratursøk (Dalland, 2020).

2.1 Søkemetode og kildekritikk

Kildekritikk handler om å vurdere i hvilken grad litteraturen som er funnet er egnet til å brukes for å besvare problemstillingen (Dalland, 2020). For å finne relevant litteratur tok jeg først et søk på Google Scholar der jeg søkte på «*samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre*» og fikk omtrent 1500 treff. Deretter søkte jeg på Oria.no med søkeordene «*samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre*» eller «*mellom biologiske foreldre og fosterforeldre*», da fikk jeg kun 59 treff. For å passe på at noe relevant ikke ble utelukket utførte jeg også et søk der jeg skilte ut «samarbeid» som et eget søkeord i tillegg til «*biologiske foreldre og fosterforeldre*» eller «*foreldre og fosterforeldre*». Da endte jeg opp med 125 treff. Mange av treffene i begynnelsen handlet om samarbeid mellom foreldre og barneverntjeneste eller samarbeid mellom fosterforeldre og barneverntjeneste, derfor ble det søkt etter fraser og ikke bare enkelte ord, som beskrevet, for å kunne finne relevant litteratur.

Alt i alt var det lite vitenskapelig forskning på området. For å finne mer vitenskapelig forskning på området utførte jeg også et søk på engelsk med disse søkeordene «*between foster parents and birth parents*» (frase) og «*relations*» eller «*relationship*» eller «*collaboration*» eller «*cooperation*» og «*child welfare*». Etter flere forsøk med å innsnevre treffene med filtrene «*fagfellevurderte tidsskrift*» og «*2015-2022*». Satt jeg igjen med 40 treff, der jeg anså flere av forskningsartiklene som direkte relevante for min bacheloroppgave.

Litteraturgrunnlaget er derfor valgt ut bakgrunn av ovennevnte søkemetoder, samt at noe er funnet gjennom litteraturlisten til relevante kilder.

3.0 Teori

3.1 Barneverntjenestens mandat

Barneverntjenestens mandat og arbeid reguleres ut fra lov om barneverntjenester, som ble vedtatt i 1992. Det følger av bvl. §1-1 at «*Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid. Loven skal bidra til at barn og unge møtes med trygghet, kjærighet og forståelse og at alle barn og unge får gode og trygge oppvekstvilkår.*» (Barnevernloven, 1992, §1-1). «*Barnevernet skal utøve sin virksomhet med respekt for og så langt som mulig i samarbeid med barnet og barnets foreldre*», jf. bvl. §1-7 (Barnevernloven, 1992, §1-7). Først og fremst skal barneverntjenesten være en hjelpetjeneste, samtidig åpner barnevernloven for svært inngripende tvangstiltak, som plassering i fosterhjem, jf. bvl. §4-12 (Barnevernloven, 1992, §4-12).

Det er seks grunnprinsipper som det barnevernsfaglige arbeidet hviler på: legalitetsprinsippet, barnets beste, det biologiske prinsipp, minste inngreps prinsipp, barns medvirkning og prinsippet om utviklingsstøttende tilknytning (Bunkholdt, 2017). Jeg skal foreta en kort redegjørelse av disse prinsippene og hvordan de kommer til syne i barneverntjenestens fosterhjemsarbeid. Jeg legger hovedvekt på det biologiske prinsipp da jeg anser det som særlig relevant for min problemstilling.

Legalitetsprinsippet kommer ifølge Bunkholdt (2017) til syne ved at alle beslutninger og tiltak som gjøres i barnevernet skal ha grunnlag i lov om barneverntjenester. Prinsippet om *barnets beste* innebærer at barnevernet skal foreta en helhetlig og skjønnsmessig vurdering av hva som vil være det enkeltes barns beste i det konkrete tilfellet. Hva som er «barnets beste» vil imidlertid kunne variere med ulike forhold, og over tid. Begrepet må også konkretiseres opp mot barnets behov og totale livssituasjon. Barnevernloven bygger videre på *minste inngreps prinsipp*, som handler om at barneverntjenesten aldri skal sette i verk mer inngripende tiltak enn det som anses som høyst nødvendig. I praksis betyr dette at en fosterhjems plassering ikke bør besluttes før det er prøvd andre hjelpetiltak i hjemmet (Bunkholdt, 2017, s. 43-44). Samtidig skal barneverntjenesten først lete i nettverk og slekt etter et fosterhjem jf. bvl. §4-22 (3)(3), før det søkes om fosterhjem hos Bufetat (Barnevernloven, 1992, §4-22; Bunkholdt, 2017). Minste inngreps prinsipp kommer også til

syne ved at det finnes strenge betingelser for restriksjoner eller stans av samværsordninger, jf. bvl. §4-19 (2) (Barnevernloven, 1992, §4-19; Bunkholdt, 2017).

I alle barnevernssaker har barn, som er i stand til det, rett til å si sin mening om det som angår dem selv i saken, jf. bvl. §1-6 (Barnevernloven, 1992, §1-6). Det barnet sier skal tas hensyn til så langt det er forsvarlig, og til barnets beste. I fosterhjemssaker kan *prinsippet om barns medvirkning* få betydning i praksis i form av at barnet skal få informasjon om grunnen til at det skal flytte, og de kan tas med på råd om hvordan de ønsker at fosterhjemmet skal være. Etter flytting skal barneverntjenesten følge opp fosterhjems plasseringen med blant annet samtaler med barnet alene, jf. bvl §4-22 (5). Her kan barnet gi uttrykk for hvordan det har det i fosterhjemmet, hvordan samværene fungerer og hvordan det ser på tilbakeføring, hvis det er aktuelt å vurdere det (Barnevernloven, 1992, §4-22; Bunkholdt, 2017).

I NOU 2012:5 kom utvalget med anbefaling om å innføre et ytterligere prinsipp i barnevernsretten; prinsippet om utviklingsstøttende tilknytning. Prinsippet innebærer at når et barn ikke får tilstrekkelig med utviklingsstøtte, skal det prioriteres å skaffe barnet slik støtte ved å eksempelvis flytte barnet i et fosterhjem. Manglende eller utilstrekkelig utviklingsstøtte hos et barn anses som alvorlig da det kan være skadelig for barnets utvikling (Bunkholdt, 2017; NOU 2012:5).

Det biologiske prinsipp understreker at det er en verdi i seg selv at barn vokser opp hos sine foreldre. Det biologiske prinsipp handler imidlertid om mer enn det å bo i samme hus som foreldrene. Det handler også om det forholdet barnet har til foreldrene, søsken og annen nær familie. For fosterhjemsarbeidet vil prinsippet komme til uttrykk ved fastsettelse av samvær og vurdering av tilbakeføring, der det blant annet må legges til grunn hvor sterkt forholdet mellom foreldrene og barnet er (Bunkholdt, 2017).

Det biologiske prinsipp er et sterkt prinsipp i rettspraksisen. En av grunnene til det er at prinsippet gjenspeiler verdier som ligger til grunn for sentrale menneskerettigheter. Eksempler på dette er «retten til respekt for privatliv og familieliv», jf. EMK art. 8, og BK art. 8 og art. 9, som gir barn rett til å gjøre seg kjent med hvor de kommer fra, og hvem foreldrene deres er (Den europeiske menneskerettskonvensjonen, 1950, artikkel 8; 1999, artikkel 8; Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 8; Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 9). En annen grunn er argumentet om at det eksisterer sterke følelsesmessige bånd mellom foreldre og barn som det er viktig å bevare og styrke (NOU2012:5). Selv om familielivet og samspillet mellom

foreldre og barn bør vernes, stenger ikke det biologiske prinsippet muligheten for inngrep av myndigheten. I Ot.prp. 69 (2008) presiseres det at *«Det avgjørende for barnet er likevel graden av, og kvaliteten i foreldrenes emosjonelle forpliktelse, relasjon og tilknytning, enten de er biologiske foreldre eller ikke»* (Barne- og familiedepartementet, 2008, s. 6).

I kjølvannet av det biologiske prinsipp dukker begrepene «kontinuitet» og «stabilitet» opp. «Kontinuitet» betyr i denne konteksten å ha en sammenhengene livshistorie, noe som kan ses i sammenheng med det biologiske prinsipp, fordi det kan handle om å beholde familien rundt seg. «Stabilitet» betyr å ha forutsigbare voksne rundt seg som gir god omsorg og møter barnet på en trygg, varm og adekvat måte, noe som blir fosterforeldrenes ansvar å kompensere for. Flytting og atskillelse er ofte en stor belastning for alle som er involverte, spesielt for barnet. Det blir derfor viktig at barneverntjenesten vurderer om belastningen ved å fortsette å bo hos foreldrene er større for barnet enn det er å ved å flytte. Likevel kan samvær, og et godt samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre være med å bidra til kontinuitet for barnet (Bunkholdt, 2017; Bunkholdt & Kvaran, 2017).

3.1.1 Krav til veiledning, oppfølging & samvær

«Barneverntjenesten har etter omsorgsovertakelsen et løpende og helhetlig ansvar for oppfølgingen av barnet, herunder et ansvar for å følge utviklingen til barnet og foreldrene», jf. bvl. §4-16(1)(1) (Barnevernloven, 1992, §4-16). Oppfølgingen skal blant annet innebære oppfølgingsbesøk minimum fire ganger i året, der det skal sees hen til barnets tiltaksplan eller omsorgsplan, jf. forskrift om fosterhjem §7 (Forskrift om fosterhjem, 2003, §7).

Barneverntjenesten skal også sørge for veiledning og oppfølging av foreldrene jf. bvl. §4-16 (1)(4), samt legge til rette for samvær mellom barn og foreldre, jf. bvl. §4-19 (Barnevernloven, 1992, §4-16; Barnevernloven, 1992, §4-19). Det følger av FNs konvensjon om barnets rettigheter artikkel 9.3 at *«Partene skal respektere den rett et barn som er atskilt fra en eller begge foreldre har til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med begge foreldrene regelmessig, med mindre dette er i strid med barnets beste.»* (Barnekonvensjonen, 1989, artikkel 9).

Det er også et krav om at barneverntjenesten i omsorgskommunen skal følge opp fosterforeldrene, jf. bvl. §4-22 (4) (Barnevernloven, 1992, §4-22). Barneverntjenesten skal sørge for tilpasset råd, støtte og veiledning til fosterforeldrene så lenge barnet bor der, jf.

forskrift om fosterhjem §7 (2) (Forskrift om fosterhjem, 2003, §7). På den måten kan god kvalitet i oppfølgingen forhindre brudd i fosterhjemmet, og sørge for at målet med fosterhjems plasseringen blir nådd (NOU 2018:18).

3.2 Fosterhjem

Et fosterhjem defineres etter §4-22(1) i barnevernloven som «*private hjem som tar imot barn til oppfostring på grunnlag av barneverntjenestens beslutning (...)*» (Barnevernloven, 1992, §4-22). For å bli fosterhjem er det generelle krav fosterforeldre må utfylle, jf. forskrift om fosterhjem §3(1): «*Fosterforeldre må ha særlig evne, tid og overskudd til å gi barn et trygt og godt hjem. Fosterforeldre må ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner. De må også ha økonomi, bolig og sosialt nettverk som gir barn mulighet til livsutfoldelse*» (Forskrift om fosterhjem, 2003, §3). Fosterhjem er altså et privat hjem som tar imot barn som, etter vedtak om omsorgsovertakelse eller frivillig plassering, ikke kan bo hos foreldrene sine (Bunkholdt, 2017).

Fosterhjemmets ansvarsområde er å utøve det daglige omsorgsansvaret for barnet på vegne av kommunens barneverntjeneste. Fosterforeldre må også kunne engasjere seg i fosterbarnet, ivareta barnets behov for trygg og stabil voksenkontakt og ha evne til å gi det kjærlighet og omsorg. De som tar på seg rollen til å være fosterhjem skal også få godtgjøring og oppfølging fra kommunens barneverntjeneste (Barne- og familiedepartementet, 2021a; Bufdir, u.å.-c).

I følge Bunkholdt (2017) anses fosterforeldrerollen å være en sammensatt rolle, fordi den knytter seg til både foreldrerollen og behandlerrollen. Med foreldrerollen menes det at fosterforeldrene skal behandle barnet som om det var deres eget, og at de kan sette grenser for barnet. Behandlerrollen kommer til syne ved at fosterhjemmet har et betalt oppdrag. I tillegg har barn som må flytte i fosterhjem ulik grad av belastninger og utfordringer, som kan komme til syne ved store problemer og atferdsvansker. I slike tilfeller kreves det fagkunnskap og metodiske tilnærminger for å kunne hjelpe barnet å håndtere disse utfordringene, ikke bare «vanlig» foreldreomsorg. (Bunkholdt, 2017). I en dansk studie av Järvinen og Luckhow (2020) beskrives relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre som ambivalent, der en av grunnene til det nettopp er at fosterforeldrene har en dobbeltrolle, der de på den ene siden er skal være profesjonelle, samtidig som at de er «vanlige» mennesker som de skal være omsorgsfulle og kjærlige mot (Järvinen og Luckhow, 2020).

For å bli et fosterhjem kreves det også at man har gjennomført et opplæringsprogram før barnet har flyttet inn, jf. forskrift om fosterhjem §3(3) (Forskrift om fosterhjem, 2003, §3). Det mest brukte opplæringsprogrammet for fosterhjem i Norge kalles «PRIDE». Hensikten med PRIDE er å bidra til å styrke fosterforeldres motivasjon og evne til å være fosterforeldre. «PRIDE» består av fem ferdighetskrav og ti tema som anses som utfordringer som kan oppstå ved å være et fosterhjem. To av ferdighetskravene som opplæringsprogrammet bygger på er å «støtte forholdet mellom barn og familien deres» og «å kunne samarbeide». Et av de ti temaene som tas opp er at fosterforeldrene skal kunne hjelpe barnet til å holde kontakt med egen familie. Programmet skal også bidra til å luke ut de som ikke egner seg til å være fosterforeldre. Opplæringsprogrammet innebærer en generell kartlegging og individuell vurdering, der det legges vekt på rollespill og arbeid med praksisnære situasjoner. På den måten får fosterforeldrene kjenne på sine egne begrensninger og hva det innebærer å være et fosterhjem. Således har de mulighet til å trekke seg fra rekrutteringen. Dette anses som viktig for å forhindre et eventuelt brudd i fosterhjem, da det ikke er bra for barnets stabilitet (Bufdir, 2017; Bunkholdt, 2017).

3.2.1 Hva kjennetegner et godt fosterhjem?

Bunkholdt (2017) referer mye til forskning i redegjørelsen av kjennetegn på «gode fosterforeldre». Forskningen gir liten støtte til å lete etter spesielle strukturelle kjennetegn hos fosterforeldre som kan føre til økt stabilitet. Når det gjelder psykologiske kjennetegn hos fosterforeldre er det imidlertid noen holdepunkter som øker sjansen for stabilitet i fosterhjemmet. Et av dem er evnen til å kunne gi utviklingsstøttende tilknytning (Bunkholdt, 2017). *«Å være utviklingsstøttende betyr at omsorgsgiver engasjerer seg positivt i barnet ved å se det, skjønne hva barnet gir av signaler om at det trenger, og svarer på slike måter at barnet vet seg sett, forstått og ivaretatt»* (Bunkholdt, 2017, s. 87). Kvaliteten på den omsorgen omsorgspersoner kan gi er derfor sterkt bestemmende for barnets utvikling (NOU 2012:5). Hva som ligger i begrepet barnets utvikling skal jeg komme tilbake til.

I følge Bunkholdt (2017) har det stor betydning hvorvidt fosterforeldrene er inkluderende eller ekskluderende overfor foreldrene. Inkluderende fosterhjem har evne til å gi omsorg, og ser betydning av at barnet får vite av og treffe sine foreldre. Motsatt kjennetegnes ekskluderende fosterforeldre ved at de ser på barnet som sitt eget og vil helst at barnet skal ha minst mulig med familien sin å gjøre (Bunkholdt, 2017). I en svensk studie (Hedin 2015) som omhandler samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre brukes begrepet «co-parenting», for å

beskrive åpne fosterfamilier som inkluderer foreldrene og legger til rette for samvær og medvirkning. Åpenheten inkluderer jevnlig informasjon til foreldrene om barnets liv, gjensidig planlegging av barnets situasjon og invitasjoner til møter mellom foreldre, fosterforeldre og barnet. Et gjensidig engasjement om barnet, ses på som fundamentet for et godt samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre. Studien nevner også viktigheten av at kontaktperson i barneverntjenesten bidrar til støtte og veiledning i prosessen (Hedin, 2015).

3.3 Samarbeid

Det følger av forskrift om fosterhjem §3(1)(2) at «*fosterforeldre må ha en stabil livssituasjon, alminnelig god helse og gode samarbeidsevner*» (Forskrift om fosterhjem, 2003, §3). Gode samarbeidsevner hos fosterforeldrene blir spesielt viktig i forhold til samarbeidet med de biologiske foreldrene, men også i samarbeidet med barneverntjenesten.

For å kunne mestre samarbeid er det viktig å ha noe å samarbeide om, et felles formål. Barnets utvikling kan være et godt utgangspunkt for en felles målsetting om at barnet skal hjelpes til å få et godt liv nå og i fremtiden (Larsen, 2013, s. 14). Litteraturen peker på flere ulike beskrivelser av hva et godt samarbeid er, og hva som fører til det. Nygård (2020) beskriver i sin fagartikkel om samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre at et godt samarbeid handler både om hva vi tenker, handler og sier. Hun trekker frem at det er viktig at fosterforeldrene viser anerkjennelse, aksept, respekt og i møte med foreldrene, og at raushet fra alle parter er viktige. Nygård (2020) referer også til Ottar Næss' essay om «De små ting – om relasjonell etikk og samarbeid i psykisk helse- og rusarbeid» der hun skriver: «*Ness reflekterer over hva det er som gjør samarbeid virksomt utover det «å ha god kjemi». Det handler om små ting som hvordan vi hilser på hverandre, tonefallet vårt, om blikket vårt møter den andre eller ikke, om vi lytter eller overhører, og hva vi velger å snakke om. Mange små ting i hverdagen kan bidra til at et menneske føler seg invitert inn eller avvist. Gode samarbeid kan utvikle seg når vi er sensitive for hvordan vi selv virker på andre mennesker og deres følelse av verdighet*» (avsnitt 3). De små tingene blir viktige fordi det kan bidra til om mennesket føler seg anerkjent eller ikke (Nygård, 2020).

En Canadisk studie fra Chateauneuf, Turcotte & Drapeau (2017) viste at kvaliteten på relasjonene mellom foreldrene og fosterforeldrene varierte med hvor godt og ofte samværene fant sted, foreldrenes egenskaper og fosterforeldrenes holdninger. For å ivareta en god

relasjon mellom foreldre og fosterforeldre er det viktig at fosterforeldrene er tolerante, empatiske og at de ikke dømmer foreldrene, og heller aksepterer deres begrensninger. Det påpekes også at det er viktig at foreldrene aksepterer plasseringen, og anerkjenner at fosterhjems plasseringen er til barnets beste. Samt at et godt samarbeid krever tilpasninger fra både foreldre og fosterforeldre (Chateauf, Turcotte & Drapeau, 2017).

3.3.1 Et systemteoretisk perspektiv på samarbeid

For å forstå hvordan et samarbeid kan utarte, har jeg valgt en systemteoretisk tilnærming som teoretisk bakteppe. Systemteori er en fellesbetegnelse for flere teorier, og handler om å om å forstå hvordan maskiner og systemer virker i en overført betydning til menneskenes hjerne og menneskesystemer (Olkowska, 2016). Systemteori er opptatt av betydningen av hvordan menneskenes relasjoner påvirkes av andre og omgivelsene. Den hevder at problemårsaker ikke eksisterer hos selve individene, men i relasjonene mellom dem (Halvorsen, 2018; Håkonsen, 2014).

I systemteorien er det viktig å se på de ulike menneskesystemene som enkeltdeler i en større helhet, for så å se på hvordan de ulike delene gjensidig påvirker hverandre. Eksempelvis kan familien beskrives som et system, og innenfor familien finnes relasjoner og samhandling som preger både familien (systemet) og det enkelte mennesket (delene). Men det finnes også systemer utenfor som vil ha en direkte eller indirekte påvirkning på familiesystemet (Håkonsen, 2014). Systemteori kan bidra til å åpne opp for nye måter å forstå de vanskene som oppstår, fordi den legger til rette for oppmerksomheten mot samspill, kommunikasjon, kontekst og gjensidig påvirkning. På denne måten kan man rette oppmerksomheten på hva de ulike systemene bidrar med i samspillet og hvordan de gjensidig påvirker hverandre. For så å kunne forstå hvordan problemer i samspillet oppstår, opprettholdes og løses (Olkowska, 2016).

Reichelt og Sundet (2017) påpeker at kommunikasjon og relasjon er viktige begreper i systemteorien, fordi det der problemårsakene anses å ligge. Relasjoner kan betegnes som symmetriske eller komplementære. I symmetriske relasjoner oppfatter partene at de har de samme rettighetene og er «likestilt», mens komplementære relasjoner handler om ulikheter i et samspill, eksempelvis forskjeller i rettigheter, meninger, makt og status. Gjennom kommunikasjon kan en relasjon skapes, og kvaliteten på kommunikasjonen påvirker videre hvordan relasjonen utvikler seg. Kommunikasjon har et innholds- og et relasjonsnivå. Det vil

si at innholdet i noens utsagn kan ha ulik betydning avhengig av hvordan partene definerer relasjonen til hverandre. En velmenende kommentar fra et menneske kan oppfattes negativt av en annen, fordi relasjonen ikke er god. For å kunne få til et godt samarbeid er det derfor viktig jobbe mot god kommunikasjon slik at gode relasjoner kan utvikle seg (Reichelt & Sundet, 2017).

Generell systemteori og kybernetikk er to retninger innenfor systemteori som har hatt stor betydning for familieterapifeltet, og måten å forstå samhandling mellom mennesker. Generell systemteori kombinerer biologi i systemtenkningen. I motsetning til en maskin, er mennesker et levende og dynamisk system som kan oppnå mål på mer enn én måte. Det vil si at mennesket ikke må forstås separat, men som del en del av det systemet de inngår i. Dette fordi at mennesker kan handle ulikt og vise ulike sider av seg selv, avhengig av hvilket system de er den del av. Et «problem» med samarbeid i et menneskesystem har derfor ikke kun én innlysende faktor som spiller inn, slik som det kan være i en maskin (Olkowska, 2016).

Kybernetikk ser bort i fra årsak-virkning-forklaringer. I stedet tar den for seg hvordan en handling kan lede til en annen handling som igjen leder til en annen handling, eller eventuelt den samme handlingen det begynte med. Feedback, samspill og sirkularitet er viktige begreper for å forstå hva det er som opprettholder eller endrer et system. Hvordan et menneske møter et annet i en gitt situasjon kan være et ledd i en større sammenheng, der flere hendelse griper inn i hverandre og gjensidig påvirker hverandre (Olkowska, 2016).

3.3.2 «Treleddet relasjon»

Filosofen Hans Skjervheim står for begrepet «treleddet relasjon». Med begrepet mente han at man bør forholde seg til hverandre i et subjekt-subjekt-forhold, og ikke gjøre den andre til et objekt der man setter seg selv over den andre. Skjervheim hevder at det er to holdninger man kan innta i møte med andre mennesker. Den ene holdningen man kan innta er å sammen med den andre rette oppmerksomheten mot forholdet, temaet eller problemet. På den måten kan man engasjere seg og eventuelt uttrykke en vurdering om forholdet på en anerkjennende og forståelsesfull måte, slik at det oppstår en «treleddet relasjon». Den andre holdningen som kan inntas er at man ikke bryr seg om den andres meninger eller synspunkt. Ved å ikke la seg engasjere vil man ifølge Skjervheim likestille personens utsagn med personen selv, og dermed se på personen som et objekt. På den måten vil en kun oppnå en «toleddet relasjon»

(Landmark, Ness & Olkowska, 2016). Dette kan typisk skje i situasjoner hvor vi oppfatter noe ved den andre som helt urimelig. Hvordan man kommuniserer får derfor en direkte betydning for relasjonen, fordi det avslører om man deler samme virkelighetsoppfatning eller om relasjonene kun består av overfladisk kontakt (Westby, 2019).

3.4 Viktigheten av samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre

Bunkholdt (2017) betegner fosterhjemsplassering som «en kalkulert risiko». Målsettingen skal alltid være at fosterhjemsplasseringen skal være til barnets beste. Men et slikt inngripende tiltak kan også koste barnet og familien noe. Fosterbarn er påført en risikofaktor i sin situasjon, både med tanke på de omsorgsbetingelsene barnet har vokst opp med, og med tanke på at barnet må flytte til et annet hjem. En av risikofaktorene med fosterhjemsplassering er at negative forhold rundt plasseringen kan virke negativt på barnet og sette det tilbake i utvikling (Bunkholdt, 2017). Arbeidet med å fremme barnets utvikling kan, i følge Larsen (2013), lettest gjøres i et samarbeid mellom betydningsfulle voksne for barnet.

Bunkholdt & Kvaran (2015) beskriver noen grunner til at et godt samarbeid med foreldre og fosterforeldre bør tilstrebes både i forkant og under barnets opphold i fosterhjem.

En av grunnene er at foreldrene vanligvis har mye informasjon om barnet som kan være fint for fosterforeldrene å vite, for eksempel hvilken mat de liker, hva som gjør de urolig og hvilke interesser barnet har. På den måten kan det bidra til å lette tilpasningen for barnet i fosterhjemmet, samt at foreldrene kan få føle at de fortsatt har en betydningsfull rolle, i en situasjon som i utgangspunktet kan føles maktesløs (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 305).

Kvaliteten på samværet og kontakt med biologisk familie er også et argument for hvorfor det er viktig med et godt samarbeid. Dette kan være såre tema for barn i fosterhjem, men de fleste ønsker å ha kontakt med sine foreldre og øvrige familie. Siden fosterbarnets utvikling ofte er utsatt i form av dårlige omsorgsbetingelser, er det derfor viktig at man på best mulig måte kan redusere belastningen en fosterhjemsplassering fører med seg. Hvis barnet ser at begge «foreldrepårene» klarer å samarbeide og kan møtes uten et høyt konfliktnivå, skaper det trygghet hos barnet, og barnet slipper å havne i en lojalitetskonflikt. (Bunkholdt, 2017; Nygård, 2020). Lojalitetskonflikt hos barn kan føre til mangel på tilknytning og tilhørighet til fosterhjemmet, noe som kan påvirke stabiliteten i det nye fosterhjemmet. Det kan også føre til

problemer i forhold til samvær. Disse problemene utgjør en risiko for skjevutvikling av barnet (Bunkholdt, 2017).

Litteraturen om samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre betegner viktigheten av samarbeid av hensyn til barnets utvikling, uten at det beskrives nærmere hva som menes med barnets utvikling. Kvello (2015) skriver om konsekvenser av omsorgssvikt at *«det er en høy forekomst av overlapping mellom ulike former for mangelfull og skadelig barneomsorg. Mange barn vokser derfor ikke opp med omsorgssvikt alene, men deres utvikling påvirkes av flere negative forhold»* (Kvello, 2015, s. 331). Det vil derfor variere fra situasjon til situasjon hvordan barnets utvikling vil bli påvirket. Kvello (2015) skriver videre at effektene av dårlig omsorgsbetingelser kan vise seg i ulike symptomer hos barnet. Disse endrer seg i takt med antall år barnet har levd med den aktuelle omsorgen. I tillegg endres de etter hvert som barnet modnes og møter ulike krav fra miljøet, samt med hensyn til de utviklingstemaene som ligger i de ulike utviklingsfasene. Omsorgssvikt kan derfor gi en stor spredning i typer av alvorlig konsekvenser, eksempelvis mangelfull utvikling av barnets hjerne og sentralnervesystem, noe som kan lede til en rekke kognitive, språklige, emosjonelle, sosiale, motoriske og atferdsmessige vansker hos barnet. Omsorgssvikt øker også risikoen for utvikling av en rekke psykiske lidelser og psykiske problemer (Kvello, 2015). Av den grunn vil det være viktig legge til rette for at barnets utvikling blir ivaretatt under en fosterhjems plassering.

4.0 Drøfting

4.1 Hvordan oppnå et godt samarbeid: Et systemteoretisk perspektiv på samarbeid ved en fosterhjems plassering

I et systemteoretisk perspektiv kan en fosterhjems plassering eksempelvis forstås som «maskinen», og «systemene» kan forstås som familien, fosterfamilien og barneverntjenesten. Sentrale «deler» i dette systemet vil i denne forståelsen derfor være foreldrene, fosterforeldrene og kontaktpersonen i barneverntjenesten.

For kontaktpersoner i barnevernstjenesten kan det være hensiktsmessig å ha et systemteoretisk perspektiv på samarbeidet ved en fosterhjems plassering. Dette kan bidra til å forstå hvordan samarbeidsproblemer oppstår, opprettholdes og løses mellom de ulike partene. Ved å flytte problemfokuset fra individet, til relasjonen mellom individene kan det tenkes at

eksempelvis fosterforeldrene i større grad mestrer å anerkjenne foreldrene sine oppfatninger og verdier, heller enn at de anser dem som et problem for samarbeidet. Fosterforeldrenes måte å møte foreldrene på i dette eksempelet kan sammenlignes med holdningen man ifølge Skjervheim bør innta for å oppnå en «treleddet relasjon» (Landmark, Ness & Olkowska, 2016). Ved at fosterforeldrene retter oppmerksomheten mot hvilke forhold det er som gjør at foreldrene oppfører seg slik de gjør i samarbeidet, unngår de å sette seg selv i en posisjon over dem. På den måten kan det tenkes at det kan få positive virkninger for foreldrenes holdninger hvis de opplever en gjensidig påvirkning og anerkjennelse. Hvilken holdning fosterforeldrene og foreldrene inntar i samarbeidet om barnet vil derfor kunne påvirke relasjonen deres og muligheten for et godt samarbeid dem imellom.

Som det er redegjort for i teorien sammenligner systemteorien mennesker med systemer i maskiner (Olkowska, 2016). Dette kan på én måte anses som kritikkverdig, da mennesker er mye mer komplekse enn det et system i en maskin er. Min forståelse av maskiner, er at de kan bygges opp flere ganger, helt identiske, med den samme oppskriften. Det vil si at de samme delene i systemene kan kopieres og brukes på akkurat samme måte slik at man får et identisk resultat, hvor systemene påvirker hverandre på samme måte.

I en fosterhjems plassering vil dette mest sannsynlig ikke være tilfellet. Alle fosterhjems plasseringer inneholder foreldre, fosterforeldre og en kontaktperson i barneverntjenesten, men de kan ikke generaliseres. Siden alle mennesker er ulike, kan det tenkes at graden av samarbeidet ikke blir lik hver gang, nettopp fordi at de menneskene som inngår i samarbeidet, naturligvis ikke er de samme menneskene fra sak til sak. Samtidig kan det være et ulikt antall andre systemer utenfor fosterhjems plasseringskonteksten, i motsetning til en maskin som har et gitt antall systemer som påvirker hverandre. På den måten kan det argumenteres for at mennesket blir tilsidesatt og objektivisert i systemteorien, og at teorien eksemplvis ikke tar hensyn til fosterbarnet, forstått i en fosterhjems plasseringskontekst.

Samtidig legger både generell systemteori og kybernetikk til grunn at mennesker er levende og dynamiske organismer som ikke kan forklares på én spesiell måte, slik som man kan gjøre med et system (Olkowska, 2016). For samarbeidet i en fosterhjems plassering kan disse to forståelsene være viktig. Dette fordi at man ved generell systemteori legger vekt på at mennesker kan handle ulikt og vise ulike sider av seg selv avhengig av hvilket system de er i. Samtidig tar kybernetikk hensyn til at relasjoner mellom mennesker er mye mer komplekst enn det et system i en maskin er (Olkowska, 2016). Eksempelvis ved at den ser bort i fra en

årsak-virkning-forklaring. I praksis kan dette eksempelvis få betydning for hvordan barnevernstjenesten velger å gjennomføre samarbeidsfokusert veiledning av foreldre og fosterforeldre. Det kan være et fint utgangspunkt i forsøket på å forklare hvorfor en som forelder og fosterforelder på best mulig måte må anerkjenne og vise forståelse for hverandre. Dette danner et grunnlag for diskusjonen rundt hvordan relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre bør være.

4.1.1 Symmetrisk eller komplementær relasjon for et godt samarbeid?

Skjervheim er, som redegjort for, opptatt av at man bør forholde seg til hverandre som subjekt, og ikke sette seg selv overfor den andre (Landmark et al., 2016, s. 40). Begrepet kan ses i sammenheng med en «symmetrisk relasjon», fordi partene må være «likestilt», noe som kan forstås som det motsatte av å sette seg selv overfor den andre. Samtidig kan det diskuteres hvorvidt relasjonen mellom foreldre og fosterforeldre bør være symmetrisk eller komplementær, og hvordan dette får betydning for samarbeidet.

I en fosterhjemskontekst kan det argumenteres for at en symmetrisk relasjon mellom foreldre og fosterforeldre bør tilstrebes, fordi det betyr at det er en likhet i samspillet og at ingen av partene blir undertrykte. På den ene siden har fosterforeldre og foreldre like rettigheter, i form av at de begge eksempelvis har krav på råd og veiledning fra barneverntjenesten, og at de sammen skal arbeide for barnets beste. På den andre siden kan faren med en symmetrisk relasjon være at det forventes at alle skal bidra likt, noe som i denne konteksten kan være for mye å forvente, spesielt for foreldrene i begynnelsen av samarbeidet. Selv om foreldrene eksempelvis har bedt om å få en frivillig plassering, kan det tenkes at det var en vanskelig beslutning som de helst skulle vært foruten. Det bør derfor legges til grunn at foreldrene på sin side kan være i sin livs krise ved en fosterhjems plassering, og at det av den grunn ikke kan forventes at de kan gi like mye i relasjonen til fosterforeldrene som de burde. Fosterforeldrene, på sin side, har frivillig satt seg i denne posisjonen, samtidig som at de har et lønnet og lovregulert oppdrag fra barneverntjenesten.

I litteraturen jeg har brukt i forbindelse med denne bacheloroppgaven vinkler beskrivelser av et godt samarbeid som noe som er fosterforeldrene og/eller kontaktperson i barneverntjenesten sin oppgave å tilstrebe. Dette støttes også opp av lovverket ved at fosterforeldre skal ha gode samarbeidsevner for å kunne være et fosterhjem, jf. forskrift om fosterhjem §3(1)(2) (Forskrift om fosterhjem, 2003, §3). På den måten kan det tenkes at

fosterforeldre må bruke sine samarbeidsevner til å jobbe mot et godt samarbeid, selv om foreldrene i utgangspunktet ikke er samarbeidsvillig. Motsatt kan det tenkes at barneverntjenesten ikke ville forventet at alt ansvaret skulle ligge hos foreldrene, hvis det hadde vært fosterforeldrene som motsatte seg samarbeidet.

En komplementær relasjon mellom foreldre og fosterforeldre trenger derfor nødvendigvis ikke å være negativt. Det vil si at hvis fosterforeldrene på sin side bidrar til annerkjennelse, aksept og respekt, kan det i et systemteoretisk perspektiv være med på å over tid endre foreldrenes holdninger. Eksempelvis kan fosterforeldrene gi foreldrene muligheten til å være aktør i samtalen, skryte av barna og inkludere foreldrene i viktige hendelser. Noe som kan ses i sammenheng med teorien om god kommunikasjon og «de små tingene». På den måten trenger ikke en komplementær relasjon være en motsetning til en «treleddet relasjon».

4.1.2 Et godt samarbeid til barnets beste

I min diskusjon av systemteorien i fosterhjems plassering har jeg frem til nå i hovedsak fokusert på foreldrene og fosterforeldrene, som deler i systemer og aktører i samarbeidet. For å kunne samarbeide er det som nevnt viktig å ha et formål med samarbeidet, noe som i dette tilfellet vil være å ivareta barnets utvikling slik at det ikke utvikler vansker nå og senere i livet, som Kvello (2016) og Larsen (2013) beskriver i teorien.

Barnet kan, i konteksten samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre, forstås som forholdet det skal samarbeides om. Denne måten å forstå barnet på strider på én måte mot det teoretiske grunnlaget jeg har lagt til grunn for oppgaven. Barnet er også et dynamisk menneske som har egne meninger, og som kan påvirke og bli påvirket. Eksempelvis kan barnet oppleve lojalitetskonflikt hvis det er et høyt konfliktnivå mellom foreldrene og fosterforeldrene, eller hvis foreldrene motsetter seg plasseringen. Dette kan føre til at barnet for eksempel blir tvunget til å velge «side» og motsetter seg den andre parten. Noe som igjen kan føre til at samarbeidet mellom foreldrene og fosterforeldrene blir forverret. Som kybernetikken viser til vil de ulike hendelsene både direkte og indirekte påvirker hverandre, og det kan derfor være viktig å se på om det er forhold ved relasjonene og samspillet med barnet som også bidrar til et dårlig samarbeid.

Teorien jeg har presentert er entydig når det gjelder hvorfor et godt samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre er viktig, der fellesnevnerne er ivaretagelse av barnets utvikling og

behovet for positive samvær og kontakt med familien. Et godt samarbeid for barnet kan være mye. Hva som skal legges til grunn for innholdet i samarbeidet må også sees i sammenheng med grunnprinsippene barnets beste og barnets medvirkning. Hedin (2015) beskriver et godt samarbeid ved at det blant annet legges til rette for møter mellom foreldre, fosterforeldre og barnet. For noen barn kan det eksempelvis være fint at foreldrene ofte kommer på besøk eller at barnet har kontakt med foreldrene på telefonen, fordi at det kan bidra til både stabilitet og kontinuitet. For andre barn kan det derimot være en stressende faktor som hindrer stabiliteten i fosterhjemmet. Det blir derfor viktig å lytte til barnets mening og oppfatning, og som sagt vurdere hva som er barnets beste i det bestemte tilfellet. I barnets omsorgsplan eller tiltaksplan kan det ligge føringer for hva som er barnets beste, jf. forskrift om fosterhjem §7 (Forskrift om fosterhjem, 2003, §7). Uansett hva som er innholdet i samarbeidet, presiseres det i litteraturen at det er godt for barnet å se at foreldrene samarbeider, slik at det kan slå seg til ro i fosterhjemmet og forhindre lojalitetskonflikt. Her kan «de små tingene» som Nygård (2020) referer til i sin artikkel, være for eksempel at fosterforeldrene snakker positivt om foreldrene til barnet.

4.2 Barrierer for samarbeid

Fosterforeldrene lærer på PRIDE-opplæringen at de må ha gode samarbeidsevner i møte med barnets foreldre, og at de skal være med å bidra til barnet opprettholder kontakten med familien sin (Bunkholdt, 2017, s. 77-79). Å skulle lære seg dette og å øve på hverandre ved hjelp av skuespill er viktig, men man kommer ikke unna faktumet at øvelsene kun foregår i teorien. I møte med den virkelige verden kan utøvelse i praksis utspille seg på en helt annen måte enn det fosterforeldrene øvde på i teorien.

Et eksempel på dette i praksis kan for eksempel være gjennomføring av samvær. Som diskutert i forrige kapittel vil det være viktig for barnet at samværene skjer på en god måte. Gjennomførelsen av samvær trenger imidlertid ikke være så enkelt for eksempelvis fosterforeldre, spesielt hvis barnet har mye reaksjoner omkring samvær. Som redegjort for i teorien beskriver Bunkholdt (2017) fosterforeldrerollen som en sammensatt rolle. Noe det kan argumenteres for at de har. Fosterforeldre har et lønnet oppdrag fra barneverntjenesten, samtidig som at de i de fleste tilfeller er «vanlige» mennesker som har tid og overskudd til å ta vare på et barn og gi det omsorg.

Fosterforeldrenes sammensatte rolle kan eksempelvis forstås som å ville beskytte barnet, som en hvilken som helst forelder ville gjort. Noe som kan føre til at fosterforeldrene vil beskytte barnet mot de som er «skyld» i problemene (altså de biologiske foreldrene), samtidig som at de er klar over at en viktig del av deres ansvarsområde nettopp er å samarbeide med foreldrene og bidra til at barnet opprettholder kontakt med familien. For fosterforeldrene kan det være vanskelig å opprettholde balansen mellom rollene, noe som kan føre til at fosterforeldrene velger å utøve kun en av rollene. Hvis fosterforeldrene opplever at det å bringe barnet til samvær blir for krevende, kan det tenkes at «foreldrerollen» deres står så sterkt at det hindrer fosterforeldrene i å klare å samarbeide med foreldrene, fordi de rett og slett ikke ønsker at foreldrene skal ta del i barnets liv. Dette kan også ses i sammenheng med hvilken holdning man inntar i samarbeidet. For fosterforeldrene kan det i denne sammenhengen være lett å innta en holdning der en tenker at det er deres jobb å «redde barnet». En slik holdning mener jeg kan sette en stopper for samarbeidet med foreldrene, fordi det kan føre til at fosterforeldrene kan tenke at barnet har det bedre uten foreldrene sine, og at «nå er vi her for å redde deg».

I studien til Järvinen og Luckhow (2020) var et av funnene at foreldrene også syntes at det var vanskelig å forholde seg til fosterforeldrenes dobbeltrolle. Funnet kan forstås som at de på den ene siden kan oppleve takknemmelighet for at noen tar seg av barnet deres når de selv ikke kan det, og at de ser at barnet har det bra i fosterhjemmet, så lenge det oppleves som et godt fosterhjem. På den andre siden kan fosterhjemmet bli en påminnelse på alt de ikke får til og alt de ikke har, eksempelvis gode foreldreferdigheter, sosialt nettverk eller materielle goder. Noe som kan oppleves som ambivalent, fordi det kan tenkes at foreldrene på den ene siden unner barnet å være i fosterhjemmet samtidig som at det er sårt å tenke på at de ikke kan gi barnet de samme betingelsene.

Det kan også tenkes at det å ikke mestre foreldrerollen kan være forbundet med skam og skyld, og en stor belastning hos foreldrene. En fosterhjems plassering er i de aller fleste tilfeller en stor belastning, og et signal for de foreldrene det gjelder og samfunnet rundt at man ikke har strukket til i foreldrerollen. Det kan derfor forventes at foreldre som har blitt fratatt omsorgen for barnet sitt kan reagere på ulike måter ved å for eksempel avvise barneverntjenesten og deres begrunnelse for å overta omsorgen. I følge Chateaufeuf et al. (2017) er det det motsatte av det som må til for et godt samarbeid. På samme måte kan det tenkes at foreldrene føler seg underlegen i forhold til fosterforeldrene som ses på av barneverntjenesten som «egnet» til å ta seg av barnet deres. Med dette som bakteppe kan det

være forståelig at foreldrene, gitt opplevelsen de har av seg selv som foreldre og fosterhjems plasseringen, ikke uttrykker den rausheten, anerkjennelsen og samarbeidsviljen som trengs for å få til et godt samarbeid.

4.3 Hvordan kan barneverntjenesten tilrettelegge for et godt samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre?

Selv om denne oppgaven har tatt for seg samarbeidet mellom foreldre og fosterforeldre, er forholdet mellom foreldre og barneverntjenesten like så viktig for problemstillingen. Når fosterforeldrene kommer inn i bildet, har det for foreldrene allerede vært en lang prosess med barneverntjenesten. Derfor kan det være slik at selv om relasjonen mellom foreldrene og fosterforeldrene i utgangspunktet starter med blanke ark, trenger ikke det å være tilfellet. Slik som systemteorien beskriver, er det ulike deler som påvirker helheten (Håkonsen, 2014). Det vil si at foreldrenes møte med, og opplevelse av barneverntjenesten, vil kunne være en del av det som påvirker samarbeidet i positiv eller negativ retning, avhengig av opplevelsen foreldrene har av barneverntjenesten.

For kontaktpersonen i barneverntjenesten vil det helt fra første bekymringsmelding være viktig med åpenhet og transparens omkring hvordan barneverntjenesten jobber og hvordan man vurderer saken, slik at foreldrene føler at de i størst mulig grad kan forstå hva det er som skal skje og hvorfor. Det er nærliggende å tenke at foreldrene ikke husker alt som blir sagt av barneverntjenesten, spesielt ikke i begynnelsen, da alt kan oppleves veldig overveldende. Mange synes også det er skamfullt å være i kontakt med barneverntjenesten. Det bør derfor være rom for ulike reaksjoner hos foreldrene. Samtidig er det viktig å fokusere på hva det er foreldrene gjør bra, og vise forståelse, og anerkjenne de faktorene hos foreldrenes situasjon som gjør at omsorgen ikke er god nok, i tillegg til å rette fokuset mot hvordan dette skal være til hjelp for barnet og foreldrene. På den måten kan en som kontaktperson forhåpentligvis få kommunisert hvordan og hvorfor fosterhjems plasseringen skal være til hjelp for barnet og foreldrene, slik at foreldrene i størst mulig grad kan akseptere og anerkjenne at plasseringen er til barnets beste. I forkant av plasseringen kan det også være lurt å formidle kontakt med foreldre og fosterforeldre. Eksempelvis kan kontaktpersonen legge til rette for et besøk hjemme hos fosterhjemmet, før barnet blir plassert, slik at foreldrene kan få se hvordan barnet skal bo. Da kan også foreldrene få mulighet til å bli kjent med fosterforeldrene og muligheten til å gi viktig informasjon om barnet til fosterforeldrene. Dette støttes i teorien om at

foreldrene i størst mulig grad bør lyttes til og føle seg inkludert, slik at plasseringen blir lettere for barnet.

En viktig forutsetning for et godt samarbeid mellom foreldre og fosterforeldre vil være at barneverntjenesten veileder begge parter, jf. bvl. §4-16(1)(4) og bvl. §4-22(4) (Barnevernloven, 1992, §4-16; Barnevernloven, 1992, §4-22; Hedin, 2015). Veiledningen bør derfor fokusere på å oppnå en felles forståelse om hva barnets beste er og hvordan en kan ivareta barnets utvikling på en hensiktsmessig måte. I følge barnevernloven har barneverntjenesten «(...) et ansvar for å følge utviklingen til barnet(...)», jf. bvl. §4-16(1)(1) (Barnevernloven, 1992, §4-16). Derfor kan bevisstgjøring av foreldre og fosterforeldre anses å være et ledd i barneverntjenestens ansvar om å følge opp barnet. Som diskutert tidligere kan også ulike rolleforventninger være en kilde til dårlig samarbeid. På bakgrunn av dette kan rolleavklaring også være sentralt for å sikre bevissthet blant foreldrene og fosterforeldrene.

Videre kan det være lurt i veiledningen å ta utgangspunkt i det foreldrene og fosterforeldrene selv synes er vanskelig med samarbeidet, og anerkjenne og vise forståelse for det som er vanskelig. Tidligere har jeg diskutert hvordan samvær kan oppfattes som problematisk for fosterforeldrene og barnet. Da kan det bli viktig at kontaktpersonen i barneverntjenesten veileder fosterforeldrene ved å forklare hvorfor det er viktig at samværene skjer, med fokus på det biologiske prinsipp og behovet for kontinuitet. I mange tilfeller er det «normalt» at det kommer reaksjoner som følge av den belastende situasjonen barnet står i etter å ha blitt plassert i et fosterhjem, men også som følger av tidligere omsorgsbetingelser. Som nevnt i teorien skal det mye til for å begrense samværet. Det kan derfor være viktig at kontaktpersonen er bevisst på å prøve å finne ut hvem det er som egentlig synes at samværene er vanskelig, ved å eksempelvis ta en samtale med barnet om hvordan det opplever samværet. En grunn til at barnet reagerer på samvær, kan i et systemteoretisk perspektiv være nettopp på grunn av at barnet oppfatter at fosterforeldrene kvier seg for det, slik at barnet som kanskje i utgangspunktet gleder seg til samvær opplever en lojalitetskonflikt. Det kan også tenkes at det blir viktig i denne situasjonen å formidle at målet må være å få til et godt nok samarbeid, og akseptere at ikke alt er perfekt til enhver tid, og at samarbeid er noe som må jobbes med og kan utvikles over tid.

I en eventuell samarbeidskonflikt kan det oppstå et etisk problem når det gjelder hvordan kontaktpersonen i barneverntjenesten skal håndtere og veilede begge parter. I en slik situasjon

kan det tenkes at kontaktpersonen bør opptre støttende overfor fosterforeldrene at foreldrene er vanskelige å samarbeide med. Hvis det derimot er slik at kontaktpersonen sitter igjen med samme følelse, kan det føre til at kontaktpersonen opptrer partisk. Problemet kan i så fall bli at kontaktpersonen ikke selv ser på samarbeidet på en systemteoretisk måte, og anser foreldrene som «problemet». I tillegg kan dette symbolisere for fosterforeldrene at det er greit å innta slik holdning, noe som kan føre til at de gir opp samarbeidet med foreldrene. Foreldrene som også har behov og krav på veiledning og oppfølging, kan på sin side få en oppfatning av at «alle» mener at det er jeg som er problemet. Som diskutert tidligere vil ikke dette være en fruktbar holdning i et samarbeid ved et systemteoretisk perspektiv.

Som en motsetning til dette kan det tenkes at det er viktig at kontaktpersonen prøver å forklare begge parter hvordan samarbeidsproblemer kan forstås i et systemteoretisk perspektiv, samtidig som at en fortsatt opptrer anerkjennende og støttende overfor deres oppfattelse av problemet. Kontaktpersonen trenger nødvendigvis ikke redegjøre for alt det teoretiske ved systemteori, men forklare på en forståelig måte hvorfor det er viktig at man fokuserer på forholdet man skal samarbeide om for å oppnå en «treleddet relasjon». Samt hvordan en kan se på problemer ved relasjonene i stedet for å stemple individet som et problem. Det kan også tenkes at det kan være hensiktsmessig å være i forkant av samarbeidsproblemene og legge til rette for en slik forståelse hos foreldrene og fosterforeldrene under forberedelsen av plasseringen.

Ved vedvarende samarbeidsproblemer tenker jeg at det kan være lurt at kontaktpersonen undersøker mulighetene for å bli med på «brobyggerprogrammet». Om det så er tilfellet at alle tiltak er prøvd og at samarbeidet ikke kommer til å fungere må barneverntjenesten vurdere hva som er viktigst; å bevare fosterhjemmet eller bevare forholdet til foreldrene? Hvis det er slik at barneverntjenesten med sikkerhet kan si at dette kommer til å være en langvarig plassering vil det kanskje være riktig å støtte fosterforeldrene ekstra mye, selv om det kan gå på bekostning av samarbeidet til foreldrene, for å forhindre brudd i fosterhjemmet.

5.0 Avslutning

I denne oppgaven har jeg undersøkt problemstillingen: «*Hva må til for å oppnå et godt samarbeid mellom biologiske foreldre og fosterforeldre ved en fosterhjems plassering, og hva kan gjøre samarbeidet utfordrende?*». Samarbeid i teorien fremstår som enkelt, men det kan

vise seg å være noe helt annet i praksis. Fosterforeldre har en sammensatt rolle som kan skape forvirring i form av utøvelse av rollen, der balansegangen mellom å være en omsorgsgiver og «arbeidstaker» av barneverntjenesten kan være krevende. På samme måte kan det være vanskelig for foreldre å forholde seg til, og samarbeide med fosterforeldrene samtidig som de står midt i en påkjennende situasjon.

Et systemteoretisk perspektiv kan være hensiktsmessig å innta i arbeidet, og forståelsen av hvordan en kan få til et best mulig samarbeid. En bevisstgjøring omkring hvordan man påvirker og blir påvirket i relasjoner med andre, kan føre til bevissthet omkring egne holdninger og hvordan man på best mulig måte kan møte den andre med anerkjennelse og respekt. En slik bevissthet kan være nødvendig å jobbe for i veiledning av både foreldre og fosterforeldre. Kvaliteten på relasjonen som utvikles mellom foreldre og fosterforeldre er viktig for et godt samarbeid, og kan avhenge av hvordan fosterforeldrene møter foreldrene, og hvordan de håndterer eventuell misnøye hos foreldre. Det virker å være positivt for samarbeidet at fosterforeldre har en anerkjennende og inkluderende holdning i kommunikasjonen med foreldrene til barnet.

Barnet spiller også en stor rolle i samarbeidet, da det er ivaretagelse av barnets utvikling og tilretteleggelse av gode samvær som bør legges til grunn for formålet med samarbeidet. Formålet med et godt samarbeid kommer tydelig frem i litteraturen ved at det er barnet som skal dra nytte av et godt samarbeid. Barnets meninger bør også lyttes til og det bør ses på om det er forhold ved barnet som direkte eller indirekte påvirker samarbeidet mellom foreldrene og fosterforeldrene. Med et økende krav til samvær og fokus på tilbakeføring i den barnevernsfaglige praksisen fremstår det som viktig at foreldre og fosterforeldre skal få til et godt samarbeid. Hva samarbeidet skal inneholde må imidlertid tilpasses barnets beste. Barneverntjenesten har en sentral rolle i forhold til å tilrettelegge for et godt samarbeid i form av god oppfølging og veiledning. Bevisstgjøring av roller og veiledning av eventuelle uhensiktsmessige holdninger fremstår som viktig i arbeidet mot et godt nok samarbeid, der det langsiktige målet bør være at foreldrene og fosterforeldrene kan si at «vi bruker å si at vi har barn sammen».

6.0 Litteraturliste

- Barne- og familiedepartementet. (2021a, 24. februar). Fosterheim og fosterheimsavtala. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/familie-og-barn/barnevern/fosterheim-og-fosterheimsavtala/id630511/>
- Barne- og familiedepartementet. (2021b, 9. april). Styrker rettssikkerheten for barn og foreldre. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/regjeringen-solberg/aktuelt-regjeringen-solberg/bld/nyheter/2021/ny-barnevernslov/id2843407/>
- Barnekonvensjonen. (1989). Konvensjon om barnets rettigheter (20-11-1989 nr 1 Multilateral). Hentet fra https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_8
- Barne- og likestillingsdepartementet. (2009). *Om lov om endringer i barnevernloven*. (Ot.prp. nr. 69 (2008-2009)). Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/abd8386c5db14254a4aa385e4969c1e8/no/pdfs/otp200820090069000dddpdfs.pdf>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (u.å.-a). Barnevernsreformen. Hentet fra <https://ny.bufdir.no/barnevernsreformen>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (u.å.-b). Hva er barnevernsreformen? Hentet fra <https://ny.bufdir.no/barnevern/fagstotte/barnevernsreformen/hva-er-barnevernsreformen/>
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (2017, 11. mai). PRIDE grunnkurs: opplæring for fosterforeldre. Hentet fra https://www.bufdir.no/fosterhjem/Hvordan_bli_fosterhjem/Delta_pa_kurs/Pride_grunnkurs/
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). (u.å.-c). Ulike typer fosterhjem. Hentet fra <https://ny.bufdir.no/fosterhjem/ulike-typer-fosterhjem/>
- Barnevernloven. (1992). Lov om barneverntjenester (LOV-1992-07-17-100). Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/1992-07-17-100>
- Bunkholdt, V. (2017). *Fosterhjemsarbeid. Fra rekruttering til tilbakeføring* (4. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2017). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal.
- Chateauneuf, D., Turcotte, D. & Drapeau, S. (2017) The relationship between foster care families and birth families in a child welfare context: The determining factors. *Child and family social work*, (21)1, 71-79. <https://doi.org/10.1111/cfs.12385>
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.). Oslo: Gyldendal.

- Den europeiske menneskerettskonvensjonen. (1950). Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter – ETS nr. 5 (04-11-1950 nr 1 Multilateral). Hentet fra https://lovdata.no/pro/#document/NL/lov/1999-05-21-30/KAPITTEL_2
- Flatset, A-M. (2017, 26. oktober). Fosteremor og mor: – Samarbeid er viktig. Hentet fra <https://www.nrk.no/mr/viktig-samarbeid-mellom-fosterhjem-og-foreldre-1.13747620>
- Forskrift om fosterhjem. (2003). Forskrift om fosterhjem (FOR-2003-12-18-1659). Hentet fra <https://lovdata.no/pro/#document/SF/forskrift/2003-12-18-1659>
- Järvinen, M. & Luckhow, S. T. (2020). Sociological Ambivalence: Relationships between Birth Parents and Foster Parents. *Sociology*.54(4), 825-841. <https://doi.org/10.1177/0038038519896937>
- Lena Hedin (2015) Good Relations between Foster Parents and Birth Parents: A Swedish Study of Practices Promoting Successful Cooperation in Everyday Life. *Child Care in Practice*, 21(2), 177-191. <https://doi.org/10.1080/13575279.2015.1005574>
- Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM). (2021, 10. desember). Norge dømt i storkammersak i EMD om barnevern. Hentet fra <https://www.nhri.no/2021/norge-domt-i-storkammersak-i-emd-om-barnevern/>
- Norsk fosterhjemsforening. (u.å.) Brobygging i fosterhjemsomsorgen [Brosjyre] Hentet fra <https://www.statsforvalteren.no/contentassets/37ad0ff529794236b3b61b2fdc3dee98/info-hefte-1.docx>
- NOU 2012:5. (2012). *Bedre beskyttelse av barns utvikling – Ekspertutvalgets utredning om det biologiske prinsipp i barnevernet*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/e212cdbe211d4e699983049c3070870e/no/pdfs/nou201220120005000dddpdfs.pdf>
- NOU 2018:18. (2018). *Trygge rammer for fosterhjem*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/cfec9a0ff1f3471891656e1ce9dbd2ff/no/pdfs/nou201820180018000dddpdfs.pdf>
- Nygård, T. (2020, 13. februar). Slik kan fosterhjem og barnets foreldre få et godt samarbeid. Hentet fra <https://fontene.no/fagartikler/slik-kan-fosterhjem-og-barnets-foreldre-fa-et-godt-samarbeid-6.487.675666.b125775322>
- Halvorsen, T. (2018). Glimt fra tilknytningsteoriens historie. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 95(1), 50-69. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2018-01-05>
- Håkonsen, K. H. (2018). *Psykologi og psykiske lidelser* (5. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Kommunesektorens interesseorganisasjon - KS. (2021, 11.mars). Barnevernet i endring. Hentet fra <https://www.ks.no/fagomrader/barn-og-unge/barnevern/barnevernet-er-i-endring/>

- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg). Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Landmark, B., Ness, O. & Olkowska, A. (2016). Vitenskapsteori og miljøterapi. I B. Landmark (Red.), *Miljøterapi. Prinsipper, perspektiver og praksis* (s. 35-45). Bergen: Fagbokforlaget.
- Larsen, Å. L. (2013). Samarbeidende foreldre. Hentet fra <https://www.fosterhjemsforening.no/wp-content/uploads/2015/06/Samarbeidende-foreldre.pdf>
- Olkowska, A. (2016). Miljøterapi og det systemiske perspektiv. I B. Landmark (Red.), *Miljøterapi. Prinsipper, perspektiver og praksis* (s. 47-59). Bergen: Fagbokforlaget.
- Reichelt, S. & Sundet, R. (2017). Systemteoretisk forståelse av familier med barn. I L. M. Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling. Innføring i psykologiske perspektiver* (2. utg., s. 304-337). Oslo: Universitetsforlaget.
- Statistisk sentralbyrå. (u.å). 13353: Flyttingar blant barn som har bodd i fosterheim i løpet av året, etter type fosterheim, statistikkvariabel, år og alder. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/sq/10067836>
- Westby, L. C. L. (2019). Makt og tvang – skjult maktutøvelse i barneverninstitusjon. I I. Studsrød, V. Paulsen, I. Kvaran & K. Mevik (Red.), *Barnevernspedagog. En grunnbok* (s. 171-182). Oslo: Universitetsforlaget.

